LIBRIS | We know books

RENIA SPIEGEL

Jurnalul Reniei

VIAȚA UNEI TINERE ÎN UMBRA HOLOCAUSTULUI

Prefață, postfață și note de
Elizabeth Bellak
împreună cu Sarah Durand

Cuvânt-înainte de Deborah E. Lipstadt

Traducere din limba engleză
ANCA IRINA IONESCU

LITERA
București

LIBRIS | We know books

PREFAȚĂ

Sora mea, Renia Spiegel, s-a născut la 18 iunie 1924 în Uhryńkowce, regiunea Tarnopol din sud-estul Poloniei. Acest oraș de provincie se numește acum Uhrynkivtsi și face parte din Ucraina. Înainte ca cel de-al Doilea Război Mondial să ne despartă familia, poporul și țara, Uhryńkowce era în Polonia.

Eu am venit pe lume la 18 noiembrie 1930, la șase ani după Renia. Am avut o căsnicie fericită cu George Bellak timp de treizeci și cinci de ani, am fost profesoară în New York timp de trei decenii și am acum trei nepoți minunați. Sora mea a trăit numai până la vârsta de optsprezece ani. A fost asasinată de naziști în 1942. Alături de câteva fotografii, câteva suvenire de familie și amintirile pe care le-am păstrat în minte aproape nouăzeci de ani, jurnalul pe care urmează să-l citiți este tot ce am de la ea.

Mult timp nu m-am încumetat să-l citesc, însă. M-am ascuns de el și de trecutul meu ani în șir, până când fiica mea, Alexandra Renata, l-a găsit în seiful în care a stat neatins aproape patru decenii. Înțelegându-i importanța istorică și literară și ecoul pe care l-ar

URBIS We know books
fi găsit în întreaga lume, ea a aranjat să fie tradus în engleză și în continuare face eforturi neobosite de a-l publica în cât mai multe limbi, pentru a demonstra de ce această relatare este extrem de valoroasă chiar și în zilele noastre. Îi mulțumesc pentru că mi-a redat acest jurnal și, odată cu el, amintirea surorii mele.

Când m-am născut eu, părinții noștri au făcut o barză din hârtie și au pus-o în fereastră, spunându-i surorii mele că urma să vin. Între timp, familia se mutase pe un domeniu dintr-un oraș numit Stawki, aflat în apropiere de Nistru și de granița cu România, dar Renia adora casa aceasta la fel de mult ca pe cea veche. Adora să asculte cântecul păsărilor. Iubea vântul. Iubea pădurea. Câteodată mă gândesc că amintirile acestor locuri – departe, în altă țară și în alte vremuri – sunt cele care i-au inspirat poeziile din jurnal. Poeziile ei erau calme, gânduri împăcate așternute pe hârtie în timp ce era înconjurată de război.

Nu războiul este cel care ne-a luat din casa noastră din Stawki. Eu jucam în filme, eram supranumită „Shirley Temple a Poloniei", iar în 1938, mama și cu mine ne-am mutat la Varșovia ca să se ocupe de cariera mea. A lăsat-o pe Renia cu bunicii noștri la Premyśl, un orășel din sud-estul Poloniei, acum la frontiera cu Ucraina. În ianuarie 1939, Renia și-a început jurnalul. În vacanța din vara aceea am fost în vizită la Renia și la bunicii mei, iar mama s-a întors la Varșovia.

În septembrie 1939 armatele germane și sovietice au invadat Polonia, iar la sfârșitul lunii țara era împărțită în două zone de ocupație: zona germană la vest și zona sovietică la est. Premyśl se întindea pe ambele

LIBRIS | We know books

maluri ale râului San, astfel că era împărțit în două: bunicii mei locuiau în partea de est, în zona ocupată de sovietici. Mama era la Varșovia, în zona de vest a Poloniei, ocupată de germani. Nu aveam voie să traversăm râul San, așa că am fost brusc rupți de ea. Și atunci Renia a devenit ca o mamă pentru mine. În următorii doi ani am mai văzut-o pe mama numai de câteva ori și nu am primit foarte des scrisori de la ea. Renia suferea teribil de dor. Până în ziua de astăzi mă întreb dacă nu cumva acest jurnal a fost o modalitate de a găsi un substitut pentru mama pe care o iubea și care-i lipsea atât de mult.

Până la începutul anilor '50, când Zygmunt, iubitul surorii mele, i-a dăruit acest jurnal mamei, n-am știut că Renia îl ținuse. Cum de a reușit să ascundă de mine șapte sute de pagini rămâne un mister, dar acesta a fost secretul ei, pe care i l-a împărtășit numai lui Zygmunt. Renia i-a lăsat lui Zygmunt jurnalul în păstrare chiar înainte de a fi ucisă, iar acesta l-a încredințat altcuiva înainte să fie trimis în lagăr. După război, un prieten – încă nu știm cine – i l-a adus în Statele Unite, unde emigrase. Mama mea a încetat din viață în 1969 și, când am găsit jurnalul printre lucrurile ei, l-am închis într-o casetă de valori la Banca Chase din apropiere de locuința mea. Nu aveam putere să-l citesc. Îmi producea o emoție prea puternică.

Până în prezent am citit numai câteva părți, și de fiecare dată mi s-a făcut rău sau am plâns. Dar știu că aceste pagini sunt importante, așa că vi le împărtășesc și vouă. Trăim într-o vreme în care toleranța este uneori greu de găsit, însă este atât de importantă.

URRIS | We know books

Și războiul este greu de imaginat – mai ales dacă te afli în mijlocul lui –, dar Renia a fost foarte înțeleaptă și a reușit. Cred că gândurile ei, luptele și moartea ei ne arată de ce această lume are nevoie de pace și de acceptare. Așadar, am să las cuvintele și versurile surorii mele să vorbească de la sine. La sfârșitul jurnalului am adăugat un comentariu legat de anumite consemnări și momente petrecute împreună cu sora mea. Vorbesc despre istorie și despre ceea ce țin minte din ultimii ani ai vieții Reniei și după aceea vă spun cum s-au descurcat aceia dintre noi care au supraviețuit războiului. Amintirile mele nu sunt la fel de clare ca acum optzeci de ani, dar m-am străduit cât am putut de bine. La un moment, s-ar putea ca gândurile mele și cele ale Reniei să pară împrăștiate sau neordonate, dar așa este jurnalul. Este scris sub impulsul imediat al momentului, uneori și amintirile mele sunt tot așa.

Cuvintele mele sunt moștenirea vieții de care sora mea nu a avut parte, în timp ce ale Reniei sunt amintirile unei tinere prinse pentru totdeauna în capcana războiului.

Elizabeth Leszczyńska Bellak,
fostă Ariana Spiegel

LIBRIS | We know books

31 IANUARIE 1939

De ce am decis astăzi să încep să țin un jurnal? S-a întâmplat ceva important? Am descoperit că prietenele mele țin și ele jurnale personale? Nu! Pur și simplu am nevoie de un prieten. Vreau să am pe cineva cu care să pot sta de vorbă despre necazurile și bucuriile mele zilnice. Cineva care să simtă ceea ce simt eu, să creadă ce spun și să nu-mi dezvăluie niciodată secretele. Nici un om nu ar putea fi vreodată acest gen de prieten, și de aceea am decis să-mi caut un confident sub forma unui jurnal.

Astăzi, dragul meu Jurnal, este începutul prieteniei noastre profunde. Cine știe cât va dura? Ar putea chiar să continue până la sfârșitul vieții noastre. În orice caz, promit să fiu sinceră cu tine, să fiu deschisă și să-ți spun totul. În schimb, îmi vei asculta gândurile și îngrijorările, dar nu le vei dezvălui niciodată nimănui altcuiva, vei rămâne tăcut ca o carte magică, încuiată cu o cheie fermecată și ascunsă într-un castel fermecat. Nu mă vei trăda; dacă va fi să fie, vinovate vor fi acele litere albastre pe care oamenii pot să le recunoască.

UBBIS We know books

În primul rând, dă-mi voie să mă prezint. Sunt în clasa a treia la Liceul de fete Maria Konopnicka.* Numele meu este Renia, sau cel puțin așa îmi spun prietenii. Am o soră mai mică, Arianka**, care dorește să devină vedetă de cinema. (Și-a îndeplinit parțial visul, căci a jucat deja în câteva filme.)

Mama noastră locuiește la Varșovia. Noi am stat pe vremuri într-o casă foarte frumoasă pe malul Nistrului. Mi-a plăcut acolo. Cred că au fost până acum cele mai fericite zile din viața mea. În teii bătrâni erau berze, în livadă străluceau merele și aveam o grădină cu straturi încântătoare de flori. Dar toate acestea sunt acum de domeniul trecutului și nu se vor mai întoarce niciodată. Nu mai sunt nici casa, nici berzele din teii bătrâni, nici mere sau flori. Tot ce a rămas sunt amintirile, dulci și dragi. Și Nistrul, care curge în depărtare, străin și rece – care murmură și acum, dar nu pentru mine.

Acum locuiesc la Przemyśl, în casa bunicilor mei. Dar adevărul este că nu am un cămin adevărat. De aceea sunt uneori așa de tristă și îmi vine să plâng. Plâng, deși nu-mi lipsește nimic, nici dulciurile, nici visurile ciudate și prețioase. Mi-e dor numai de mama și de inima ei caldă. Mi-e dor de casa în care am trăit cu toții împreună, ca în conacul alb de pe malul Nistrului.

Și astăzi ochii mei au lăcrimat
La gândul zilelor de altădat',

---

* Liceul de fete Maria Konopnicka din str. Grodzka 4, Przemyśl

** Numită și Ariana, Jarośka, Jarka, Jara, Jarusia, Jarosia, Jakusia – sora Reniei.

UBRIS | We know books

Casa cu tei, berzele, fluturii plini de culoare
Toate-s departe, dincolo de zare
Mi-e dor de ele, aud în gând
Foşnetul crengilor bătute de vânt
Nimeni nu-mi mai deapănă poveşti
Despre pâclă, despre-ntunericul de la ferești,
O să aud mereu cântecul de leagăn,
Văd casa noastră şi iazul şi pământul reavăn
Şi teii conturați pe cer...

Dar am parte şi de momente vesele, sunt aşa de multe... Aşa de multe! Trebuie să-ți prezint clasa mea, ca să înțelegi glumele pe care le facem între noi.

Prietena mea cea mai bună, Norka*, stă chiar lângă mine. Unii ar putea spune că nu le place Nora, alții ar putea fi încântați de ea. Mie mi-e tare dragă, este întotdeauna aceeaşi Norka dulce pentru mine. Avem aceleaşi gânduri, aceleaşi vederi şi opinii. La şcoala noastră, fetele se „îndrăgostesc" adesea de profesoare, aşa că şi noi, Norka şi cu mine, avem o simpatie de felul acesta, una reală (unele fete doar le lingușesc pe profesoare) pentru doamna de latină, Waleria Brzozowska, născută Brühl. Îi spunem „Brühla". Brühla este soția unui ofițer chipeş care locuieşte la Lvov. Se duce să-l vadă din două în două săptămâni, duminica. Am încercat să obținem adresa lui prin biroul de adrese, dar n-am reuşit, pentru că nu ştim cum îl cheamă cu adevărat. (Îi spunem „Zdzisław".) Brühla predă latina şi

* Numită şi Nora, Noruśka, Noreńka – cea mai bună prietenă a Reniei

UBRIS | We know books

suntem bune la materia asta, ceea ce dovedește clar că o iubim cu adevărat.

Următoarea fată de pe rândul nostru este Belka sau „Belania" – grasă și îndesată ca o sută de draci! Are un talent deosebit la învățătură și un talent încă și mai deosebit de a-și câștiga antipatii. E teribil de „îndrăgostită" de doamna Skorska* și face o mutră stupidă când se uită la ea.

Apoi urmează Irka (*ira, -ae* – mânie). Nu-mi place Irka și am asta în sânge. Am moștenit această ură: mama nu putea s-o sufere pe mama Irkăi pe când erau la liceu. O detest și mai mult de când a început să mă submineze la școală – toate astea, plus notele bune primite pe nedrept, lingușirile dezgustătoare, minciunile și nesinceritatea mă fac s-o urăsc din tot sufletul. Mai trebuie să adaug la tot acest amestec și faptul că Brühla merge în vizită la Irka acasă, după cum am aflat. Iar mama Irkăi o vizitează pe Brühla, lucru pe care l-am descoperit uitându-ne pe geamul Brühlei în nenumăratele ore pe care le-am petrecut în fața casei ei așteptând-o împreună cu Nora. Toate astea înseamnă că nu pot s-o sufăr pe Irka! Dar din moment ce suntem în aceeași clasă, trebuie s-o suportăm. Așa că Nora și cu mine strângem pumnii și pândim o ocazie.

Cât despre fetele care stau lângă Irka, fie nu-mi pasă deloc de ele, fie îmi plac doar puțin. Pe de altă parte, mi se par ceva mai simpatice fetele care stau în fundul clasei, și anume Luna, care stă chiar în spatele meu și nu contenește să mă bombardeze. Se consideră

* Olga Skorska

URBIS | We know books

o ființă foarte talentată și nepământeană. La petreceri și, în general, tot timpul „pretinde" că este una sau alta, încearcă să atragă atenția asupra frumuseții ei (pe care nu o posedă), asupra calităților ei excepționale (care există numai în imaginația ei) și asupra importanței ei (pe care nu a avut-o niciodată). Luna încearcă din răsputeri să atragă atenția băieților, așa că, fiind scundă, poartă tocuri înalte, își lungește sprâncenele cu creionul și își pudrează fața. La început a „împrumutat" pudra Irkăi Łozińska, chipurile „numai în glumă". Iar acum nu o mai face „în glumă", ci cât se poate de serios.

Irka Łozińska este cea mai frumoasă fată din clasa noastră și probabil din toată școala. Nu te deranjează tenul ei măsliniu, aproape portocaliu (din cauza pudrei, firește) și vocea disprețuitoare sau cuvintele aspre ce se desprind de pe buzele de culoarea coralului care dezvăluie niște dinți frumoși, albi ca zăpada. Dar Irka are cel mai mare defect cu putință: are tuberculoză... da, uneori, sângerează pe gură și pe nas. Îmi pare rău pentru Irka. Are un prieten care o iubește, dar nu știe că prietena lui este atât de grav bolnavă.

Irka stă chiar în fundul clasei. Lângă ea sunt două figuri de piatră: Halina (foarte rea), cu un păr foarte bine coafat, și Sławka, care face întotdeauna pe mirata, nu răspunde niciodată și o ascunde pe Halina sub banca ei când nu vrea să răspundă la întrebările profesoarei. Mai e și a treia Irka, slabă ca o scoabă și foarte urâtă. Lângă ea stă Elza, fosta mea vecină. Face pe nevinovata, dar știu foarte bine că este numai un joc. Are note bune, însă evaluarea ei școlară este întotdeauna

URDIS | We know books

mai bună decât merită. Se știe că întotdeauna copiază tema la latină de la cea de-a treia Irka... dar cui îi pasă?

Și apoi este șefa clasei noastre, Krzyśka. Krzyśka nu știe nimic și vorbește de parcă ar avea în gură găluște umplute cu nisip, dar este drăguță și întotdeauna îndrăgostită până peste cap de toți băieții aceia ai ei, Zbyszek, Sławek, Lezek, Zdzisio etc. Este prietenă cu Luna.

În fața ei, prima Eda (sunt trei în total) se unduiește și se îndoaie. Eda este „doamna cu gheare", este logodită și este foarte importantă. A doua Eda este fosta prietenă a Belkăi. Este și ea îndrăgostită de doamna Skorska, dar nu e bună la istorie, ceea ce mă face bănuitoare. A treia Eda a fost dușmana noastră până acum câteva luni. Imaginează-ți, dragul meu Jurnal, un străin, cineva „pripășit" sosește aici din fundul lumii și dorește să fie șef, încearcă să ne arate că suntem înapoiate și se crede un „talent universal". Serios?

Luśka și Dziunka stau în fața Edei. Dziunka face mișcări „tectonice nervoase". Am fost certată cu ea peste un an, dar mi-a trecut când a fost onomastica Brühlei. Dziunka e considerată cea mai plicticoasă persoană din clasă, și cred că chiar așa și este. Luśka e prostuță, naivă și înapoiată. Poți să-i spui orice dorești. Dar este nostimă, dansează întotdeauna „Andrusovo" cu mine la petreceri. O dată Luśka a strigat la ora de matematică:

– Domnișoară, nu am mai fost scoasă la lecție de atâta timp și mie îmi place atât de mult matematica!

Singura reacție a Norei a fost:

– Luśka, haide, nu fi proastă!

UBBIS We know books

– Bă deloc, a răspuns Luśka, dar după aceea, când și-a dat seama ce făcuse, a început să se bâlbâie și și-a căscat ochii sclipitori.

În fața lor, în fața primei Eda, a Luśkăi și Dziunkăi, este o bancă ciudată, rezervată pentru „bătrâne". Ceea ce înseamnă Janka. Janka se pricepe cel mai bine din toată clasa să „facă pe proasta" și supraviețuiește numai datorită ajutorului celorlalți. Când este scoasă la tablă are toate răspunsurile scrise pe unghii. Dacă, întâmplător, profesoara observă ceva suspect, Janka linge imediat cerneala și face pe sfânta. Janka știe să plângă, să scâncească și chiar să leșine la comandă, exact la fel ca prima Eda, care simte imediat că o ia cu amețeală când Pacuła este pe punctul de a-i cere să recite o poezie. Janka este, în general, foarte talentată când trebuie să facă o scenă. Alături de ea stă Wisia, o creatură micuță, care abia dacă are mai mult de un metru și zece centimetri înălțime, deși are cincisprezece ani. A treia din rând este Frejka sau Salka. Are crize nervoase din când în când, uneori nu poate rosti nici un cuvânt când este supărată, face pași caraghioși și adesea „nu poate să se ridice" când stă în bancă.

Ar trebui s-o menționez și pe Ninka, această fată neobișnuită care pare complet inocentă, dar care primește scrisori la post-restant de la diverse „persoane", aranjează întâlniri pe străzi întunecoase, merge în vizită la bărbați singuri și este mândră de asta. Este foarte frumușică. Sunt mai multe fete ca ea în clasa noastră, dar, așa cum am spus mai înainte, fie nu mă interesează, fie nu vreau să zăbovesc în preajma lor, pentru că eu sunt fată cuminte.